

ДОВІДКОВІ ТАБЛИЦІ, ПОРАДИ, СЛОВНИЧКИ

До теми 2 «Фразеологія. Фразеологічна помилка»

Короткий фразеологічний словничок

Абі́ день до вечора – підневільно, безрадісно, абияк.
Аж з медом та з маком – сказати щось облесливо, нещиро.
Ангельське терпіння – безмірний і доброзичливий терпець.
Багла́йбити – ледарювати, нічого не робити, байдикувати.
Берега пусти́тися – втратити почуття міри.
Бити лихом об землю – не зважати на сумні обставини, не журитися.
Бісики пуска́ти – дивитися на когось грайливо, залицятися.
Брати (узя́ти) бика за ро́ги – сміливо, рішуче братися за справу.
Брати на кп́йни – глузувати, кепкувати, насміхатись з когось.
Буха́нцями годува́ти – бити.
В кулак тру́бити – бідувати, терпіти нестатки, голод.
Варити воду – вередува́ти, коверзува́ти.
Ве́дмежа послуга – послуга, яка замість допомоги завдає шкоди.
Ви́лами по во́ді писа́не – щось невиразне, непевне, сумнівне.
Висо́кі поро́ги – про небажання приймати когось у свій дім.
Ви́трішки продава́ти – заглядати без діла, роздивлятися безцільно.
Води́ти хлі́б і сі́ль – дружити, підтримувати знайомство.
Вста́вляти пали́ці в ко́леса – перешкоджати, заважати кому-небудь у здійсненні чогось.
Ге́ркулесові стовпи – крайня межа, крайній пункт.
Глек (горщи́к) розби́ти – розірвати дружні стосунки, посваритися.
Гну́ти шию – коритися.
Голо́с волаю́чого в пу́стелі – заклик, що залишається без відповіді.
Го́меричний регі́т – нестримний, дуже гучний сміх.
Го́рдійв ву́зол – складне переплетіння обставин, заплутані питання.
Го́робі́на ніч – темна, буряна ніч із дощем, градом, блискавицями.
У хві́ст і в гри́ву – сильно сварити, підганяти, спонукати когось до чого-небудь.
Дава́ти відкоша́ – виявляти рішучу протидію, гостро заперечувати, різко відповідати.
Да́леко куцо́му до зайця – про людей або предмети, які подібні, але все ж неоднакові.
Дамо́клів меч – постійна небезпека.
Де Ма́кар теля́т не пас – далеко.
Де́сята вода на кисе́лі – про дуже далеку рідню.
Де́сята спи́ця в ко́лесі – про людину, яка виконує незначну роль у якійсь справі.
Ді́рка без бубли́ка – нічого.
До́рога кили́мом – комусь таланить, легко все дається.
Езо́пова мо́ва – алегоричне висловлення з натяками й недомовками.
Єри́хонська тру́ба – дуже сильний голос.
Жда́ники по́йти – утратити надію на можливість дочекатися когось чи чогось.
За хо́лодну воду не бра́тися – нічого не робити.
Зав'я́зати ву́злик на пам'я́ть – намагатися запам'ятати щось.
Зава́рити кашу – затіяти щось клопітне, що загрожує неприємними наслідками.
За́крутилась вере́мія – галасувати, зчинити крик, колотнечу.
Заку́сити ву́дїла – не відчувати управління, перестати коритися.
За́лити сала за шку́ру – заподіяти багато горя, зла.
Згу́щувати фарби – надміру посилювати, перебільшувати що-небудь.
Зі́ходити на пси – зводитися нінащо.
Зо́лоте пра́вило – найкраща в усіх випадках форма поведінки.
Зорі́ в калю́жах – надії на краще, незвичайне в буденному.
Йти до ру́к – мати хист до якого-небудь роду занять.

Кадити фіміам – улесливо звеличувати, прославляти кого-небудь.
Каїнова печать – братовбивчий злочин.
Кебѣту мати – бути здібним, розумним.
Кидати бісер свиням – говорити що-небудь людям, які не можуть (або не хочуть) зрозуміти того, про що їм кажуть.
Кинути на потялу – залишити когось напризволяще.
Колѣс на глиняних ногах – про те, що не має міцної основи.
Коса на камінь зайшла – про гостру суперечку людей, які не поступаються одне одному.
Крокодилячі сльози – про нещире, удаване співчуття.
Лазаря співати (корчити) – скаржитися на долю.
Лебедина пісня – останній вияв таланту, останній вчинок у житті.
Ловити гав – бути неуважним.
Ману пускати – морочити комусь голову, обдурювати.
Мозолити очі – набридати.
На глѣзи брати (піднімати) – кепкувати з когось.
На голову не капає – немає нагальної потреби в чому-небудь.
На городі бузина, а в Києві дядько – таке, що не має логічного зв'язку, нісенітниця.
На прю стати – до боротьби.
На рушнику стати – брати шлюб, одружуватися.
На чотири ока – тільки вдвох, один на один, без свідків.
Накивати п'ятами – втекти.
Накрити мокрим рядном – накинутися на кого-небудь із погрозами, докорами.
Наріжний камінь – основа чогось, найважливіша деталь чого-небудь.
Наче у вусі – тихо.
Не в тім'я битий – тямущий, мудрий, метикуватий.
Не лізь поперед батька в пекло – не поспішай, поступися старшим.
Не тільки світу, що у вікні – не одна втіха, вихід із становища.
Небо прихилили для когось – прагнути зробити для кого-небудь більше, ніж це можливо.
Неначе в молоці дитина – про кого-небудь, хто живе в розкошах, достатках; про когось дуже красивого.
Нижче трави ходити – про людину скромну, тиху, боязку; про почуття остраху.
Ні складу ні ладу – безладдя.
Обдерти як липку – забрати силою що-небудь у кого-небудь, пограбувати.
Олімпійський спокій – урочисто байдужий, велично незворушний, незмінно врівноважений.
Оскому набити – почувати відразу до чогось; набриднути.
Палицею кинути – дуже близько.
Пахне смаленим – загрожує небезпека.
Пірова перемога – сумнівна перемога; перемога, яка не виправдовує жертв.
Покласти до серця – завжди пам'ятати.
Порости в пір'я – змужніти, набратися сил.
Починати від Адама – розповідати про що-небудь здалека, із самого початку, не з головного.
Розказувати сон рябої кобили – говорити неправду, нісенітниці; вигадувати.
Розрубати гордіїв вузол – швидко, прямолінійно й рішуче вирішити заплутане питання, складну справу.
Сади Семіраміди – велична, масштабна архітектурна споруда.
Сам Бог велів – вдало, влучно; так, як треба.
Світ за очі – далеко; щоб не бачити.
Святая святих – про що-небудь найзаповітніше.
Сісти в калюжу – зазнати невдачі.
Сісти на шию – робити щось за рахунок іншого, докучати.
Смалити халявки – зациятися, загравати.
Сміятися на кутні – плакати.
Ставити на карб – звинувачувати когось у чому-небудь.
Танцювати від пічки – бачити в чому-небудь першопричину, початок чогось.
Тиха вода греблі рве – про зовні тиху людину, здатну на вчинки, яких ніхто від неї не чекає.

Хоч в око стрель – дуже темно.
 Хоч греблю гати – дуже багато.
 Хоч до рани прикладай – про добру і лагідну людину.
 Хоч з лиця воду пий – дуже вродливий.
 Хоч мак сій – дуже тихо.
 Хоч трава не росте – абсолютно байдуже.
 Червоною ниткою проходить – наскрізна думка, основний намір.
 Яблуко розбрату – причина сварки, ворожнечі.
 Яблуку ніде впасти – людно.
 Як горох при дорозі – про беззахисну людину.
 Як медом мастити – говорити улесливо, головно нещиро.
 Як мокре горить – дуже повільно, ледве-ледве.
 Як у Христа за пазухою – почуватися спокійно, затишно.

До теми 4 «Склад. Наголос»

Під час поділу слова на частини для переносу з рядка на інший рядок варто пам'ятати таке.

НЕ МОЖНА	Варіанти поділу на частини для переносу	Поділ на склади
залишати одну букву слова в попередньому рядку чи переносити одну букву на наступний рядок, навіть якщо вона позначає склад	опи-ту-ва-ння округ олень моя Азія	о-пи-ту-ва-ння о-круг о-лень мо-я А-зі-я
розривати буквосполучення дж, дз , якщо вони позначають один звук	хо-джу гу-дзик ку-ку-ру-дза	хо-джу гу-дзик ку-ку-ру-дза
відривати від другої основи складних слів початкову букву, якщо вона не становить складу	близько-східний, а не близько-східний овоче-сховище, а не овочес-ховище	близь/ко/схі/дний о/во/че/схо/ви/ще
відокремлювати від попередньої букви апостроф і м'який знак	бур'-ян низь-кий	бур'-ян низь-кий
розривати буквосполучення ьо, йо	третьо-го баталь-йон	тре-тьо-го ба-таль-йон

Важливі технічні правила переносу

Технічні правила переносу стосуються не лише слів, а й інших знаків у тексті. Їх варто пам'ятати під час створення письмового тексту, зокрема й власного висловлення.

НЕ МОЖНА	Правильно
розривати ініціальні та комбіновані аббревіатури	ООН УкрНДІ АН-225
відривати ініціали від прізвища, скорочені назви мір від цифр тощо	Г. Ф. Квітка проф. Петренко 50 см 2021 р.
переносити на початок наступного рядка тире, дефіс, крапку, кому, двокрапку та ін., а також дужку й лапки, що закривають	„!?...)» –
ставити дужки й лапки, що відкривають, у попередньому рядку	«(

Перелік слів із нормативним наголосом

А	гальмО, гАльма	(у книжці)
агронОмія	глядАч	зАкрутка
алфАвІт	горошІна	залишИти
Аркушик	граблІ	замІжня
асиметрІя	гуртОжиток	занестИ
Б	Д	зАпонка
багаторазОвий	данІна	заробІток
безпринцИпний	дАно	зАставка
бЕшкет	децимЕтр	зАстібка
блАговіст	дЕщиця	застОпорити
близькІй	де-Юре	звІсока
болотИстий	джерелО	здАлека
борОдавка	дИвлячись	зібрАння
босОнiж	дичАвіти	зобразИти
боЯзнь	діалОг	зОзла
бурштинОвий	добовИй	зрАння
бюлетЕнь	добУток	зрУчний
В	довезтИ	зубОжіння
вАги (у множині)	довестИ	І
вантажІвка	довІдник	індУстрія
веснЯнИй	доГмат	К
вИгода (користь)	донестИ	кАмбала
вигОда (зручність)	донька	каталОг
видАння	дочкА	квартАл
визвОльний	дрОва	кИшка
вимОга	Е	кіломЕтр
вИпадок	експЕрт	кінчИти
вирАзний	Є	кОлесо
вИсіти	єретИк	кОлія
вИтрата	Ж	кОпчений (дієприкметник)
вишИваний	жалюзІ	копчЕний (прикметник)
відвезтИ	З	корИсний
відвестИ	завдАння	кОсий
вІдгомін	завезтИ	котрИй
віднестИ	завестИ	крицЕвий
вІдомість	завжди	крОїти
(список)	завчасУ	кропивА
відОмість	зАгадка	кулінАрія
(повідомлення,	заіржАвілий	кУрятина
дані, популярність)	заіржАвіти	Л
вІрші	закінчИти	лАте
віршовИй	зАкладка	листопад
вітчИм		літОпис
Г		лЮстро

М

мАбУть
магістЕрський
мАркетинг
мерЕжа
металУргія
мілімЕтр

Н

навчАння
нанести
напІй
нАскрізний
нАчинка
ненАвидіти
ненАвисний
ненАвисть
нести
нІздря
новИй

О

обіцЯнка
обрАння
обрУч (іменник)
одинАдцять
одноразОвий
ознАка
Олень
оптОвий
осетЕр
отАман
Оцет

П

павИч
партЕр
пЕкарський
перевезИ
перевести
перЕкис
перелЯк
перенести
перЕпад
перЕпис
піалА
пІдданий (дієприкметник)
піддАний (іменник, істота)

П

підлітковий
пізнАння
пітнИй
піцЕрія
пОдруга
пОзначка
пОмилка
помІщик
помОвчати
понЯття
порядкОвий
посерЕдині
привезИ
привести
прИморозок
принести
прИчіп
прОділ
промІжок
псевдонІм

Р

рАзом
рЕмінЬ (пояс)
рЕшето
рИнковий
рівнИна
роздрібнИй
рОзпірка
рукОпис
руслО

С

сантимЕтр
свЕрдло
серЕдина
сЕча
симетрІя
сільськогосподАрський
сімдесяТ
слИна
соломИнка
стАтуя
стовідсОтковий
стрибАти

Т

текстовИй
течіЯ

т

тИгровий
тисОвий
тім'янИй
травестІя
тризУб
тУлуб
У
український
уподОбання
урочИстий
усерЕдині

Ф

фартУх
фаховИй
фенОмен
фОльга
фОрзац

Х

хАос (у міфології: стихія)
хаОс (безлад)

Ц

цАрина
цемЕнт
цЕнтнер
ціннИк

Ч

чарівнИй
черговИй
читАння
чорнОзем
чорнОслив
чотирнАдцять

Ш

шляхопровІд
шовкОвий
шофЕр

Щ

щЕлепа
щИпці
щодобовИй

Я

ярмаркОвий

До теми 10 «Уживання великої букви»

«Мнемонік»

Для згадування основних правил уживання великої букви можна скористатися наведеною схемою. Завдяки позначкам зліва та справа (+) вона унаочнює певні загальні тенденції: **усі слова (крім родових) пишемо з великої букви**, якщо це назви далеких, значущих, унікальних (одиночних) об'єктів, натомість **лише перше слово з великої букви** або й взагалі **всі слова з малої** – якщо це близькі, певною мірою типові об'єкти. Ну і, звісно, не забуваємо про винятки!

До теми 11 «Будова слова. Способи словотвору»

Системні зв'язки морфем

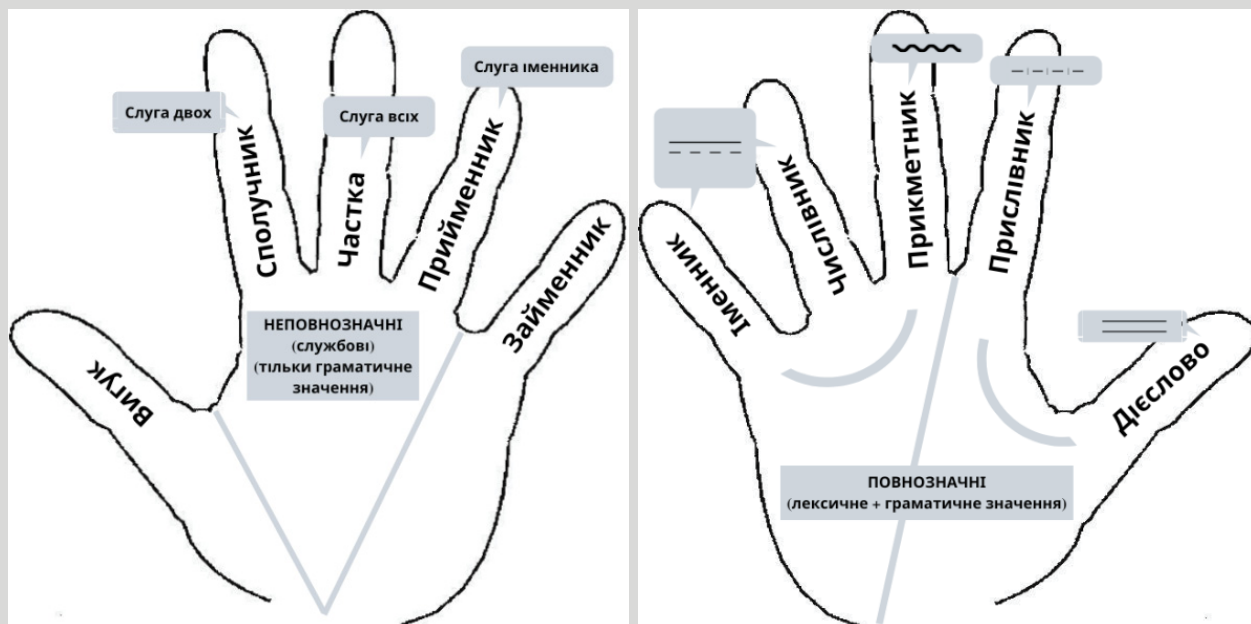
Окремі префікси, як і суфікси, можуть вступати в омонімічні, синонімічні, антонімічні та паронімічні відношення. Крім того, багатьом префіксам і суфіксам властива багатозначність.

Явище	Морфема	Приклади
Омонімія	Префікс (окремі приклади)	а₋₁ / а₋₂ (аморальний – акліматизувати), за₋₁ / за₋₂ / за₋₃ (закордон – завеликий – забігти), пре₋₁ / пре₋₂ (препозиція – прекрасний), про₋₁ / про₋₂ (прочитати – проректор), су₋₁ / су₋₂ (суспільство – суфікс)
	Суфікс (на прикладі значень одного суфікса)	-ин- : пестливість (хатина), згрубілість (домина), збірність (садовина), одиничність, однократність (краплина), опредмечена дія (гостина), опредмечена ознака (гординя), наслідок, продукт (сколотини), знаряддя дії (млин), присвійність (мамин), особа (дитина), особа жіночої статі (дядина), істота (тварина), місце, приміщення (долина, середина), стан психічний або фізичний (відносини), речовина (пролактин), рослина (горобина), одиниця виміру (третина), предмет (ряднина), різновид м'яса (свинина) Подекуди складно визначити межу між омонімією і багатозначністю суфіксів
Синонімія	Префікс (окремі приклади)	не- , а- , ір- , ім- , анти- , проти- (значення заперечення, протилежності); над- , архі- , ультра- , супер- , гіпер- (значення дуже високого ступеня якоїсь ознаки); лже- , псевдо- , квазі- (значення несправжності, уявності, фальшивості); в-(у)- , ви- , від- , до- , з- , за- , на- , над- , о-/об- , перед- , під- , при- , по- (значення напрямку руху)
	Суфікс (окремі приклади)	-ач , -ник/-льник , -ар , -аль , -ець , -тель , -ій , -ень , -ун , -ак , -ич , -тух , -атор , -ізатор/-изатор , -ант , -ент , -ер , -ат (значення назви особи за дією, процесом); -к- , -иц- , -ин- , -ес- (значення осіб жіночої статі; назви, що утворені від іменників чоловічого роду); -ість , -от- , -изн- , -ощ- , -ин- , -інь , -щин , -ств- , -й- , -ав- , -о- , -ізм/-изм (значення абстрагованої якості, властивості); -ищ- , -искк- , -ак- , -уг- , -ук- , -аг- , -уган , -ар- , -ур- , -ин- , -омах- (значення збільшеності, експресивності)
Антонімія	Префікс (окремі приклади)	анти- / про- (антивітамін – провітамін), в- / ви- (вхід – вихід), ви- / за- (вибивати – забивати), ви- / з- (вилізти – злізти), від- / до- (відтягнути – дотягнути), від- / на- (відкривання – накривання), від- / на- (відкривати – накривати), гіпер- / гіпо- (гіпертонія – гіпотонія), де- / ре- (дегенерація – регенерація), до- / після- , по- (довоєнний – післявоєнний, повоєнний), екстра- / не- (екстраактивність – неактивність), за- / від- (загинати – відгинати), за- / перед- (загір'я – передгір'я), за- / роз- (зав'язувати – розв'язувати), за- / роз- (загадка – розгадка), ім- / екс- (імпорт – експорт), мікро- / макро- (мікроелементи – макроелементи), на- / з- (навантажити – звантажити), над- , на- / під- (надводний, наземний – підводний, підземний), недо / об- , пере- (недогодувати – обгодувати, перегодувати), перед- / пост- , після- (передінфарктний – постінфарктний, післяінфарктний), під- / від- (підбігти – відбігти), по- / роз- (полюбити – розлюбити)
	Суфікс (окремі приклади)	-еньк- (-оньк-) / -ищ- (козаченько – козачище, дівчинонька – дівчище), -еньк- / -елезн- (довгенький – довжелезний), -еньк- / -юг- (козаченько – козарлюга), -есеньк- / -езн- (старесенький – старезний), -ець / -ищ- (вітерець – вітрище), -ик- / -ищ- (гарбузик – гарбузище), -ісіньк- / -езн- (отакісінький – отакезний), -к і -ищ- (ручка – ручище)

Явище	Морфема	Приклади
Паронімія (у широкому розумінні)	Префікс (окремі приклади)	ви- / від- / за- (визначати – відзначати – зазначати), від- / по- (відчуття – почуття), до- / при- (дослухатися – прислухатися), за- / у- (запроваджувати – упроваджувати), о- / ви- / на- / про- (оголошувати – виголошувати – наголошувати – проголошувати), о- / с- / за- (оплатити – сплатити – заплатити), при- / приз- (приводити – призводити), при- / про- (притягувати – протягувати), по- / пов- (поставати – повставати), о- / об- (описати – обписати)
	Суфікс (окремі приклади)	-ан- / -анн- (несказаний – несказаний), -ан- / -ен- / -н- / -ов- (складаний – складений – складний – складовий), -ен- / -енн- (нездійснений – нездійснений), -ев- / -ов- (поверхневий – поверховий), -чик- / -ник- (покажчик – показник)
Багатозначність	Префікс	при- : 1) досягнення результату (кінець руху) (<i>прийти</i>), 2) доповнення до чогось (<i>приписати</i>), 3) здійснення дії на користь суб'єкта (<i>приберегти</i>), 4) незакінчена, часткова дія (<i>причинити</i>), 5) зближення предметів (<i>приклеїти</i>), 6) супровідна, неповна дія (<i>приспівувати</i>); пра- : 1) ступінь давньої спорідненості (<i>прабаба</i>), 2) давність, споконвічність (<i>прабатьківщина</i>), 3) первинність (<i>праобраз</i>)
	Суфікс (окремі приклади)	-ник : 1) любитель якоїсь справи (<i>лижник</i>), 2) фахівець у чомусь (<i>рахівник</i>), 3) приохочений до чогось (<i>модник</i>), 4) працівник якоїсь організації (<i>церківник</i>), 5) належний до чогось, учасник (<i>одногрупник</i>), 6) виробник чогось (<i>ковбасник</i>), 7) той, хто перебуває в певному стані (<i>вступник</i>); -уват- : 1) подібність із чимось (<i>гачкуватий</i>), 2) неповнота вияву ознаки (<i>сіруватий</i>), 3) подібність із твариною (<i>вовкуватий</i>)

ЛАЙФХАК

Щоб легко запам'ятати частини мови та зв'язки між ними, варто скористатися «кінетичною» схемкою «Частини мови на долонях».

Завдяки цьому завжди можна мати «під рукою» купу підказок, наприклад:

- про те, що в українській мові 10 частин мови;
- про те, що є повнозначні (6), неповнозначні (3) та особлива (вигук) частини мови;
- про те, що числівник і прикметник – належні до іменника, а прислівник – типово до дієслова;
- про те, що прислівник типово не може поєднуватися з іменником;
- про те, що займенник ніби й повнозначна частина мови, але своєрідна (указує, але не називає);
- про те, що займенник уживається замість іменника, числівника та прикметника (спробуйте: мізинцем іншої руки вдається перекрити лише три відповідні пальці);
- про те, що прийменник стосується займенника й іменника;
- тощо, тощо і тощо.

Успіхів!

Щоб руки дійсно допомогли вам запам'ятати інформацію про частини мови – поекспериментуйте! Наприклад, переконайтеся в тому, що прислівник не дружить з іменником, можна так: спробуйте звести до купи пальці «іменника» і «прислівника» – **не вийде**.

До теми 14 «Іменник»

Перелік іменників м'якої та мішаної груп:

Іменники м'якої групи: фарбар, різьбар, лижвар, жнивар, буквар, бровар, злидар, звiздар, бездар, виноградар, ледар, тягар, плугар, владар, годинникар, словникар, казкар, аптекар, бібліотекар, пекар, цезар, Лазар, Ігор, кобзар, лихвар, загар, чагар, дзигар, книгар, орендар, бондар, володар, господар, дудар, трудар, квітникар, ковишикар, лікар, байкар, страйкар, сопілкар, голкар, шинкар, строкар, токар, шапкар, жаткар, ниткар, квіткар, сіткар, щіткар, друкар, свинар, млинар, сукнар, дзвонар, льонар, скрипар, тропар, скупар, олтар, інвентар, коментар, цвинтар, гонтар, бунтар, чоботар, скотар, воротар, кептар, шахтар, ліхтар, поштар, итукар, перукар, свічкарь, стрічкарь, шишикар, пляшикар, каламар, паламар, крамар, димар, лимар, килимар, римар, сурмар, корчмар, кесар, цесар, писар, цісар, косар, псар, слюсар, плугатар, вівтар, пролетар, титар, секретар, трембітар, знахар, кожухар, кухар, глухар, сухар, бляхар, цар, лицар, рицар, вівчар, гончар, винар, козир, пузир, упир, кучер (волосся), пустир, пухир, поводитир, монастир.

Іменники мішаної групи: лижвар, маляр, мебляр, срібляр, цегляр, фігляр, вугляр, свердляр, хмеляр, скляр, шкляр, голяр, бджоляр, школяр, смоляр, картопляр, кресляр, тесляр, гусяр, мітляр, котляр, ковзаняр, бавовняр, каменярь, вапнярь, фарб'яр, різьбяр, піснярь, зброярь, круп'яр, дігтярь, газетяр, картяр, повістярь, сміттярь.

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм іменників І відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише курсивом.

Р. в.

- ☐ одн. (-и, -і): немає *кручі* / *кручи*; *чаші* / *чаши*; **Саші** / *Саши*
- ☐ мн.: (-О, -ів, -ей) *мишей* / *миш* / *мишів*; **чаш** / *чашів* / *чашей*; **суддів** / *суддей* / *судей* / *судей*; **доріг** / *дорог*; **суконь** / *сукнів* / *сукнь*; **ігор** / *ігер* / *ігр*; **гайдамаків** / *гайдамак*

Д. в.

- ☐ одн.: *книжці* / *книжкі*; *чаші* / *чаше*; **Саші** / *Саши* / *Саше*; **Ользі** / *Ольгі*
- ☐ мн.: (-ам, -ям) **бурям** / *бурам*; **гривням** / *гривнам*

З. в.

- ☐ одн.: (-у, -ю) **бурю** / *буру*; **площу** / *площю*; **гривню** / *гривну*
- ☐ мн.: (як у Н. в. або Р. в.) *годувати свиней (свині)* / *свинів*; **мишей (миші)** / *миш*, *мишів*; *знайти суддів* / *суддей* / *суддей*

О. в.

- ☐ одн.: (-ою, -ею, -єю) **бурею** / *бурьою* / *бурою*; **площею** / *площею* / *площю*; **Іллею** / *Ілльою* / *Іллею*; **гривнею** / *гривнею* / *гривньою* / *гривною*
- ☐ мн.: (-ами, -ями, -ми) **гривнями** / *гривнами*; **кручами** / *кручями*; **слізьми (сльозами)** / *сльозми* / *слізями*; **бурями** / *бурами* / *бурми*

М. в.

- ☐ одн.: (-і, -ї + чергування) **по стежці** / *стежкі* / *стешиці*; **у теці** / *тещи*; **при Говорусі** / *Говорухі*
- ☐ мн.: (-ах, -ях) **при гривнях** / *гривнах*; **по дорогах** / *дорогам*

К. в.

- ☐ одн.: (-о, -е, -є, -ю) **стежко** / *стежке*; **Говорухо** / *Говоруху* / *Говорухе* / *Говоруше*; **сестро** / *сестре* / *сестру*; **воле** / *волю* / *вольо*; **гривне** / *гривню* / *гривну* / *гривно*; **Ілле** / *Ілле* / *Іллю* / *Ілльо*; **Маріє** / *Марія* / *Марію*; **бабусю** / *бабусе* / *бабусьо*; **Насте** / *Настя* / *Настю*; **Наталіє** / *Наталію* / *Наталія*, **Наталю** / *Наталє* / *Наталє* / *Наталє*; **Катре** / *Катрю* / *Катре*, **Катрусю** / *Катрусе* / *Катрусьо* / *Катресє* / *Катруся*; **Саше** / *Сашо*
- ☐ ім'я + по батькові: **Зіно Павлівно** / *Зіна Павлівно* / *Зіно Павлівна*, **Зіне Павлівне** / *Зіну Павлівну*
- ☐ загальна назва + прізвище: **поетко Забашто** / *поетке Забаште* / *поетку Забашту* / *поетка Забашта*
- ☐ мн.: (як Н.) **гривні** / *гривни*, **межі** / *межи*

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм іменників II відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише курсивом.

Р. в.

- ☐ одн.: (-у, -ю, -а, -я) **документа** / документу, **Львова** / Львову, **Кавказу** / Кавказа, **хліба** / хлібу, **акта** / акту
- ☐ при дієслові з не: не купив **комп'ютера** / комп'ютер, не відзначив **особи** / особу
- ☐ мн.: (-Ø, -ів(-ів), -ей) **тат** / **татів** / татей, **вольтів** / вольт, **доців** / доцей, **грузинів** / грузин, **громадян** / громадянів / громадяннів, **бажаних** / бажаннів / бажаній, **умін** / уміннів / уміннь / умінній, **вікон** / вікн / вікен / вікнів, **озерець** / озерців / озерць, **очей** / очів / віч / вічей

Д. в.

- ☐ одн.: (-ові, -еві, -сві, у, -ю) **пневі** / **пню** / пньові, **Петровичу** / Петровичеві, **піддашию** / піддашью / піддашишеві, **Батурину** / Батуринові, **поросятку** / **поросяткові** / поросятці
- ☐ немілозвучний збіг: **начальникові відділу Редіну Петрові Олексійовичу** / начальнику відділу Редіну Петру Олексійовичу
- ☐ мн.: (-Ø, -ам(-ям), -ей) **доцям** / доцям, **громадянам** / громадянинам, **узбережжям** / узбережжам

З. в.

- ☐ одн.: (Н. або Р.) побачив **будинок** / будинка, речі **Петра Вітра** / Вітру
- ☐ паралельні форми (правильні): написати **акт** / **акта**, **ніж** / **ножа**
- ☐ мн.: (Н. або Р.) знайти **вантажі** / вантажи, шанувати **вчителів** / вчителей
- ☐ виняток: податися у **гвардійці** / гвардійців

О. в.

- ☐ одн.: (-ом, -єм (-єм), -ям, -им) **прізвищем** / прізвищом / прізвищем, **конем** / коньом / конєм, **лікарем** / лікарьом / лікаром, **ножем** / ножом, **Ільїним** / Ільїном, **Харковом** / Харковим, **Пушкінім** / Пушкіном, **Дарвіном** / Дарвіним
- ☐ мн.: (-ами, -ями, -ми) **товаришами** / товарищами / товарищами, **учителями** / учительми, **кіньми** / коньями / коньми, **колінами** / коліньми / колінями
- ☐ паралельні форми (правильні): **чоботами** / **чоботями** / **чобітьми** / чоботьми
- ☐ винятки (-има): **очима** / очами / очми, **плечима** / плечами / плічми / плечями

М. в.

- ☐ одн.: (-і(-ї), -ові, еві(-сві), -у, -ю) **на/по/при читачу, читачеві, читачі** / читачю, читачові, читачи; **у/на/по/при будинку, будинкові** / будинкі / будинці; **на обличчі / по обличчю** / обличчу / обличчові / обличчєві / обличчєві, **у фейсбуку / фейсбуці / фейсбукові** / у фейсбукі / у фейсбук
- ☐ мн.: (-ах, -ях) **по товаришах** / товаришам / товарищам / товарищам, **по календарях** / календарам / календарям, **при кобзарях** / кобзарям / кобзарах, **по обличчях** / обличчям / обличчах / обличчам, **по очах** / очам

К. в.

- ☐ одн.: (-у, -ю, -є) **Людвігу** / Людвіг / Людвіже / Людвіге, **діду** / діде, **слухачу** / слухаче, **Віталію** / Віталіє / Віталій, **лікарю** / лікаре / лікар / лікарю, **Богдане** / Богдану, **Олегу** / **Олеже** / Олеге, **Ігорю** / Ігоре / Ігоре / Ігору, **посоле** / после / послу, **школяре** / школярю / школярю, **умільцю** / **умільче** / умільце, **Романишиніне** / Романишин / Романишину, **Львові** / Львів / Львову
- ☐ дві загальні назви: **добродію бригадире** / добродіє бригадиру / добродію бригадиру
- ☐ загальна назва + ім'я: **друже Ігорю** / другу Ігорю / друге Ігоре / дружє Ігоре
- ☐ загальна назва + прізвище: **декане Редіне** / **декане Редін** / декану Редіну / декане Редіну / декану Редін
- ☐ ім'я + по батькові: **Олегу Юрійовичу** / **Олеже Юрійовичу** / Олеге Юрійовичу / Олеже Юрійовиче
- ☐ мн.: (як Н.) **учителі** / учителя, **товариші** / товарищі / товариши / товарищи

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм III відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише *курсивом*.

Р. в.

- ☐ одн.: (-і, -и) *Русі / Руси, ніжності / ніжности / ніжністі, фальші / фальши, печі / печи, широчіні / широчині / широчини*
- ☐ мн.: (-ей) *галузей / галузів, сумішей / сумішів / сумішею, областей / областей, ніжностей / ніжностей*

Д. в.

- ☐ одн.: (-і, -и) *Русі / Руси, ніжності / ніжности / ніжністі, фальші / фальши, печі / печи, широчіні / широчині / широчини*
- ☐ мн.: (-ам, -ям) *сумішам / сумішам / сумішіям*

З. в.

- ☐ одн.: (Н.) *ніжність / ніжность, піч / пічь, широчінь / широчинь*
- ☐ мн.: (Н.) *знайти суміші / суміши, ніжності / ніжности / ніжністі*

О. в.

- ☐ одн.: (-ю) *ніжністю / ніжностью / ніжністю / ніжністю, піччю / печчю / піччю, жовчю / жовчю / жовчю, матір'ю / матер'ю / матір'ю / мати*
- ☐ мн.: (-ами, -ями) *подорожжями / подорожжями / подорожжжями, вістями / вістями, матерями / матерями / матір'ями*

М. в.

- ☐ одн.: (-і) *печі / печи, по матері / матері / матери, при свідомості / свідомості*
- ☐ мн.: (-ах, -ях) *у подорожжях / подорожжжях / подорожжжях, по ночах / ночах / ночах*

К. в.

- ☐ одн.: (-е) *ночі / ночи, свідомості / свідомості / свідомості, мати / матір / матери*
- ☐ мн.: (-ері) *матері / матери*

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм IV відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише *курсивом*.

Р. в.

- ☐ одн.: (-ати, -яти, -ені) *теляти / теля, лошати / лоші / лоша / лоша, племені / плем'я / племені*
- ☐ мн.: (-О) *гусят / гусятів, лошат / лошатів / лошенят / лошів, імен / іменів / ім'їв, тім'їв / тіменів / тімен*

Д. в.

- ☐ одн.: (-аті, -яті, -ені) *теляті / теля / тельові, лошаті / лошу / лоші / лоша, племені / плем'ю / племені*
- ☐ мн.: (-атам, -ятам) *гусятам / гусятім, лошатам / лошатім / лошенят / лошам, іменам / ім'ям, тім'ям / тіменям*

З. в.

- ☐ одн.: (Н.) *знайти курча / курча, плем'я / племя / племня*
- ☐ мн.: (Н. або Р.) *знайти коліщата / коліщат, дівчат / дівчата*

О. в.

- ☐ одн.: (без -ат, -ят на -ам, -ям; -енем, -ям) *гусям / гусятом, курчам / курчам / курчатом, племенем / плем'ям / племям / племінем*
- ☐ мн.: (-атами, -ятами, -енами) *курчатами / курчами / курчат'ями, дівчатами / дівчат'ями, іменами / ім'ями, тім'ями / тіменами*

М. в.

- ☐ одн.: (-аті, -яті, -ені) *на гусяті / гусятові / гусі, при племені / плем'ї / племіні / плем'ю*
- ☐ мн.: (-атах, -ятах, -енах) *по курчатах / курчатах / курчах / курчатіх, при дівчатах / дівчатах, по іменах / іменах / ім'ях*

К. в.

- ☐ одн.: (-аті, -яті, -ені) *імене / ім'я, плем'я / племіне / племіне, курча / курче*

**Основні закономірності щодо вибору того чи того закінчення іменників
чоловічого роду II відміни у формі родового відмінка однини**

Закінчення	Група іменників	Примітки
-а, -я	Назви істот, а саме:	
	☐ назви істот у звичайній формі: <i>учня, Богдана, вовка, лицаря, директора, мікроба, трупа, організма</i>	АЛЕ: <i>вірусу</i>
	☐ назви істот у зменшено-пестливій формі: <i>татуся, Богданчика, вовчика</i>	
	☐ назви персоніфікованих предметів і явищ: <i>Діда Мороза, Василя Вітра, лісовика</i>	
	Назви неістот – конкретних предметів, а саме:	
	☐ назви дерев: <i>дуба, ясеня, абрикоса, мирта, лимона, апельсина</i>	АЛЕ: <i>інжиру, самшиту, мигдалю</i>
	☐ назви фруктів, плодів, горіхів: <i>мандарина, кавуна, огірка, гарбуза</i>	АЛЕ: <i>винограду, інжиру, мигдалю</i>
	☐ назви грибів: <i>гриба, біляка, рижика, груздя, трюфеля, сморчка</i>	АЛЕ: <i>ягелю, чиру, моху</i>
-а, -я	☐ назви технічних реалій, машин, деталей, приладів, пристроїв: <i>автобуса, трамвая, монітора, планшета, літачка, двигуна, мікроскопа, насоса, таймера</i>	АЛЕ: <i>механізму, приладу, пристрою, агрегату (збірн.)</i>
	☐ назви-терміни на позначення предметів, структурних елементів, геометричних тіл, математичних і лінгвістичних понять: <i>мікроскопа, атома, ромба, косинуса, префікса</i>	АЛЕ: <i>синтаксису, фразеологізму, абзацу, індексу, інтервалу, діапазону</i>
	☐ назви-терміни українські за походженням (без суфіксів і з ними): <i>відмінка, прислівника, променя, шків</i>	АЛЕ: <i>виду, роду, складу, способу, дробу, розв'язку</i>
	☐ назви одиниць вимірювання: <i>дюйма, кілометра, мегавата, мегабайта, кілограма</i>	АЛЕ: <i>лану</i>
	☐ назви відрізків часу, днів тижня, місяців, числових понять: <i>дня, тижня, вівторка, листопада, десятка, мільярда</i>	АЛЕ: <i>листопаду (процес), року, поясу (часового), сезону, циклу</i>
	☐ назви грошових знаків: <i>долара, фунта, цента, юаня</i>	
	☐ назви органів і частин тіла: <i>живота, м'яза, рота, хребта, пальчика</i>	АЛЕ: <i>стравоходу, паху, заду, каналу</i>
	☐ назви житлових, сільськогосподарських і технічних приміщень, будівель і їхніх частин, деталей: <i>димаря, флігеля, вулика, тамбура, пандуса, балкона</i>	АЛЕ: <i>підмурівку, покою, даху, зрубу, димоходу</i>
	☐ назви предметів побуту: <i>ножа, чайника, дивана, серванта, стільчика</i>	АЛЕ: <i>посуду, бару, туалету, мангалу</i>
	☐ назви одягу і взуття: <i>джермпера, костюма, піджака, пояса, светра, кеда, плаща</i>	АЛЕ: <i>наряду, строю, убору, одягу, обладунку</i>
	☐ назви виробів із борошна: <i>батона, бублика, хот-дога, круасана, хліба</i>	АЛЕ: <i>кексу, кексику, рулету, короваю</i>
	☐ назви ємностей, умістилищ: <i>бака, вузла, дзбана, конверта, тюбика, саркофага</i>	АЛЕ: <i>боксу, блоку, тенту</i>
	☐ назви церковних реалій: <i>іконостаса, вівтаря, псалтиря, молитовника</i>	АЛЕ: <i>канону, криласу, скиту, престолу</i>
	☐ назви музичних інструментів: <i>баса, органа, саксофона, баяна</i>	АЛЕ: <i>клавіру (родове)</i>
	☐ назви населених пунктів на -ськ-, -цьк-, -ець-, -бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-, -фурт-: <i>Бердянська, Вишгорода, Тернополя, Франкфурта</i>	АЛЕ: <i>Давидового Броду, Зеленого Гаю, Кривого Рогу, Часового Яру, Широкого Лану</i>

-а, -я	назви річок, населених пунктів і різних географічних об'єктів з наголосом на кінцевому складі та із суфіксами присвійності -ів- (-їв-), -ев- (-єв-), -ов-, -ин- (-ін-), -ач-, -ич- (<i>Харкова, Дністра, Києва, Львова</i>) та в окремих випадках з наголосом на корені (<i>Вівка, Дівжика, Сміотрича</i>)	
-у, -ю	Назви абстрактних понять, а саме	
	☐ назви якостей і властивостей: <i>альтруїзму, авантюризму, ліризму</i>	
	☐ назви почуттів, хвороб: <i>азарту, афекту, жаху, страху, суму, захвату, бронхіту, ящуру, маразму</i>	АЛЕ: <i>стиду і стида, гріха</i>
	☐ назви властивостей, загальних понять: <i>характеру, імпульсу, активу, неладу, конфлікту</i>	
	☐ назви філософських, літературознавчих та інших наукових понять: <i>атеїзму, буддизму, жанру, роману, образу, хорею, футуризму</i>	АЛЕ: <i>персонажа, двовірша, барда</i>
	☐ назви явищ природи: <i>вітру, граду, розлому, паводку, циклону, замету</i>	АЛЕ: <i>вітрика, гейзера, Мороза</i>
	☐ назви періодів, епох: <i>архею, кайнозою, силуру</i>	
	☐ назви віртуальних (соціальних і под.) мереж: <i>фейсбуку, телеграму, зуму, гуглу</i>	АЛЕ: <i>імейлу (система) – імейла (лист)</i>
-у, -ю	Назви збірних понять, а саме:	
	☐ назви сукупностей істот: <i>народу, ансамблю, сейму, хору, полку, класу, генералітету, рою</i>	АЛЕ: <i>табуна, гуртка, виводка</i>
	☐ назви сукупностей дерев, кущів: <i>альпінарію, бузку, вишняку, лісу, дубняку, чагарнику, гаю, саду</i>	АЛЕ: <i>садка, ліска, гайка, горішника</i>
	☐ назви сукупностей предметів: <i>агрегату, механізму, агломерату, автопарку, антикваріату</i>	
	☐ назви трав'янистих рослин: <i>барвінку, ячменю, щавлю, крокусу</i>	АЛЕ: <i>будяка, гарбуза, проліска</i>
	☐ назви предметів побуту: <i>інструменту, сувою, товару, рулону, інвентарю</i>	АЛЕ: <i>зшитка, згортка, пакунка</i>
	☐ назви сортів плодівих дерев: <i>айдареду, ренклоду, кальвілю</i>	
-у, -ю	Назви процесних понять, а саме:	
	☐ назви спортивних ігор, танців: <i>спорту, автомобілізму, аквабайку, бою, боулінгу, вальсу, полонезу, блюзу</i>	АЛЕ: <i>аквабайка, кайта (знаряддя); гопака, журавля, козачка (танці)</i>
	☐ назви процесів, станів, явищ суспільного життя: <i>процесу, ходу, руху, походу, запиту, концерту, ярмарку</i>	АЛЕ: <i>стрибка, плювка, стусана</i>
	Назви речовинних субстанцій, а саме:	
	☐ назви хімічних елементів, речовин, ліків: <i>азоту, водню, кисню, вуглеводню, анальгіну, бензину</i>	АЛЕ: <i>білка</i>
	☐ назви мінералів, ґрунтів, порід: <i>гіпсу, чорнозему, піску, кварцу</i>	АЛЕ: <i>каменя (одиничний) – каменю</i>
	☐ назви матеріалів, тканин тощо: <i>спирту, текстилю, плюшу, лавсану</i>	АЛЕ: <i>тоніка, зволожувача, бобра, зайця (у значенні хутра й виробу з нього);</i>
	☐ назви злаків, ягід, овочів: <i>мишію, ячменю, глоду, гороху, буряку, хрону</i>	АЛЕ: <i>вівса, лисохвоста, гарбуза, боба</i>
	☐ назви продуктів харчування: <i>борщу, супу, квасу, узвару, омлету, салату</i>	АЛЕ: <i>голубця, ростбіфа, стейка, картопляника</i>

-у, -ю	☐ назви відходів, залишків: <i>браку, вихлопу, згару, лою, пуху, шлам</i>	АЛЕ: <i>куска, обрізка, уламка, шматка</i>
Назви просторових понять та об'єктів, а саме:		
-у, -ю	☐ назви територій і просторових понять: <i>яру, лану, простору, сектору, парку, району, кварталу, анклав</i>	АЛЕ: <i>смітника, острова, берега, горба, материка, ставка, майданчика, лужка</i>
	☐ назви споруд, будинків, приміщень і їхніх частин, комунікацій: <i>ангару, вокзалу, гуртожитку, проспекту, шляху, штабу</i>	АЛЕ: <i>гаража, куреня, млина, хліва, мосту і моста, паркана і паркану</i>
	☐ назви географічних об'єктів (річок, озер, островів, гір тощо): <i>Бугу, Дунаю, Світязю, Паміру, Сибіру</i>	АЛЕ крім тих назв, які мають закінчення -а, -я (див. вище)
	☐ назви країн і регіонів: <i>Єгипту, Ватикану, Тайваню, Донбасу</i>	АЛЕ: <i>Алжира, Рима, Туніса</i> (міста) – <i>Алжиру, Давнього Риму, Тунісу</i> (країни)
	☐ назви населених пунктів: <i>Амстердаму, Гомелю, Лондону, Парижу, Чорнобилю</i> (крім тих назв, які мають закінчення -а, -я (див. вище))	АЛЕ також можуть мати закінчення -а, -я , крім <i>Нью-Йорка</i> (місто) – <i>Нью-Йорку</i> (штат)
	Назви різних понять зі словотвірною специфікою, а саме:	
	☐ назви, які є складними безсуфіксними словами (крім назв істот): <i>водогону, родоводу, сухостою</i>	АЛЕ: <i>електровоза, пароплава</i>
	☐ назви, які є префіксальними іменниками (крім назв істот): <i>вибою, напису, опіку, усміху, успіху</i>	

Роль іменників у реченні

Прийом трансформації для визначення ролі залежного іменника

	Умова	Приклад	Як перевірити
Означення	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника недієслівного походження (крім похідних іменників з абстрактним значенням)	<i>вулиці</i> (якій?) <u>села</u> = сільські <i>вулиці</i> <i>листя</i> (якій?) <u>дерева</u> = <i>листя</i> , яке стосується <i>дерева</i> <i>мотор</i> (який?) <u>літака</u> = <i>мотор</i> , який є частиною <i>літака</i>	Перетворити залежний іменник у прикметник Перетворити залежний іменник у підрядну означальну частину
	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника дієслівного походження і називає виконавця дії (значення суб'єкта)	<i>гомін</i> (який?) <u>діврови</u> = <i>діврова</i> <i>гомонить</i> , <i>діврови</i> , які <i>гомонять</i> <i>спів</i> (чий?) <u>пташок</u> = <i>пташки</i> <i>співають</i> = <i>пташиний спів</i> <i>розповідь</i> (чия?) <u>брата</u> = <i>брат</i> <i>розповідає</i> = <i>братова розповідь</i> = <i>брат</i> , який <i>розповідає</i>	Перетворити залежний іменник у підмет Перетворити (за можливості) залежний іменник в означення або підрядну означальну частину
Додаток	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника дієслівного походження і називає предмет, на який спрямовано дію (значення об'єкта)	<i>розповідь</i> (чого?) <u>історії</u> = <i>розповідають історію</i> <i>рубання сокирою</i> = <i>рубати сокирою</i> <i>подарунок</i> (кого?) <u>матері</u> = <i>подарували матері</i> АЛЕ <i>подарунок</i> (чий?) <u>матері</u> = <i>мати подарувала</i> = <i>материнський / материн подарунок</i> (означення)	Перетворити залежний іменник у додаток
	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від похідних іменників з абстрактним значенням (на зразок <i>велич, геній, світоч, патріарх</i> тощо), які вже виражають повноту ознаки й не потребують іншої характеристики	<i>світоч</i> (чого?) <u>літератури</u> = <i>освітлює літературу</i> <i>велич</i> (чого?) <u>слова</u> = <i>велике слово</i> АЛЕ порівняй: <i>мудрість батька</i> = <i>батькова</i> / <i>батьківська мудрість</i> = <i>батько</i> , який є <i>мудрим</i> , = <i>батько є мудрим</i>	Перетворити залежний іменник у додаток або опорний іменник в означення

Обставина	Якщо іменник із прийменником або без нього залежить від іменника дієслівного походження зі значенням обставини місця	<i>похід (звідки? куди?) з Києва до Полтави</i> <i>прихід (куди?) до села = приходити до села</i> <i>лежання (де?) в ліжку = лежати в ліжку</i>	Перетворити опорний іменник у дієслово
	Якщо іменник з прийменником залежить від іменника дієслівного походження й виражає виразно значення обставини, при цьому залежний іменник можна видалити, не порушивши змісту речення	<i>перемога (завдяки чому?) завдяки підтримці</i> <i>запізнення (унаслідок чого?) через погоду</i>	 Зазвичай, якщо до залежного іменника можна поставити і питання додатка, і питання обставини, «перемагатиме» обставина

До теми 15 «Прикметник. Займенник»

Важливі деталі щодо особливостей прикметників м'якої групи

Більша частина основ прикметників м'якої групи закінчується на суфікс **-н-**. Крім того, ці прикметники здебільшого виразно групуються за значенням.

Прикметники м'якої групи за значенням	Приклади
Ознака предмета за відношенням до місця	<i>безкрайній, безодній, ближній, верхній, внутрішній, горішній, городній, дальній, долішній, домашній, дорожній, задній, зовнішній, іногородній, крайній, кутній, навколишній, нижній, передній, поздовжній, порожній, путній, середній, сінешній, сторонній, тутешній, хатній та ін.</i>
Ознака предмета за відношенням до часу	<i>будній, вечірній, давній, древній, зимній, колишній, літній, майбутній, нинішній, новітній, осінній, пізній, ранішній, ранній, суботній, теперішній, тодішній, торішній та ін.</i>
Ознака предмета за відношенням до істот (осіб) чи їхніх ознак	<i>братній, дочірній, дружній, матірній, мужній, орлій, подружній та ін.</i>
Ознака за відношенням до інших предметів і явищ	<i>достатній, житній, могутній, незабутній, освітній, присутній, самотній, синій, справжній, художній, довговій, короткошій</i>

Прикметники м'якої групи з основою на **-н-** треба послідовно відрізняти від прикметників твердої групи з основою на **-н-**, однак рецепту, як їх розрізняти, немає, тому краще запам'ятовувати такі слова.

Прикметники м'якої групи (на -ій), які часто помилково вважають прикметниками твердої групи	Прикметники твердої групи (на -ий), які часто помилково вважають прикметниками м'якої групи
<i>будній, внутрішній, вчорашній, зовнішній, городній, горішній, давній, досвітній, дочірній, дорожній, кутній, колишній, могутній, мужній, навколишній, подружній, поздовжній, порожній, прийдешній, присутній, посутній, самотній, суботній, торішній, тутешній, хатній</i>	<i>багатокутний, безробітний, ужитий, гострокутний, заможний, заробітний, звітний, зворотний, недільний, неможливий, неперебутний, оборотний, підворотний, підзвітний, попутний, природний, продажний, славетний, тотожний</i>

Деякі прикметники м'якої та твердої груп є спільнокореневими й можуть позначати те саме або щось інше.

Прикметники м'якої групи	Прикметники твердої групи
самотній торішний околициний незабутній несусвітній продовжний, повздовжний дальній (далекий) дружній (щирий) багатокутний (багато кутів)	самітний тогорічний околичний незабутний несусвітній продовжний дальший (який далі, ніж.) дружний (гуртовий) кутний (зуб; розташований на розі)
путний (гарний) літний (літо; немолодий) непутний (непутящий) воротний (ворота) зимний (зимовий) заміжня (одружена) житний (жито) супутний могутній мужній	попутний (що рухається в тому ж напрямі) літний (літати) безпутний, розпутний (легковажний) ворітний (ворота), зворотний (зворот) зимний (холодний) заможна (багата) ужитний (уживаний) супровідний могучий звитяжний, потужний

До теми 16 «Числівник»

Особливості правопису слів різних частин мови, до складу яких входять числівникові компоненти

Іменники	з першим числівниковим компонентом	двадцятитонка, стосімдесятиріччя, дев'яностотомник	20-тонка, 170-річчя, 90-томник	
	з числівником <i>пів</i>	півострів, південь, піваркуш, півоберт (становлять цілісне поняття і <i>пів</i> ≠ половина)		<i>пів країни, пів години, пів літра, пів Києва</i> (<i>пів</i> = половина)
	аббревіатури із числівником		Ан-124, Зеленбуд-4	
	назви подій із числівником		Олімпіада-2021, Слобожанський ярмарок-2020	
	назви будинків, класів, відділень тощо з числівниково-буквеним компонентом		11-А клас, будинок № 7-Г, Київ-1	

Прикметники	з першим числівниковим компонентом на -и	<i>п'ятиетапний двадцятиповерховий, стодвадцятип'ятирічний</i>	<i>5-етапний, 20-поверховий, 125-річний (а не 5-ти етапний тощо)</i>	
	з першим числівниковим компонентом на -о	<i>двадцятидвометровий, двоосьовий, двоядерний (а не двохметровий, двохосьовий, двох'ядерний)</i>	<i>22-метровий, 2-осьовий, 2-ядерний (а не 22-ох метровий тощо)</i>	
	з першим числівниковим компонентом на -а	<i>сорокагодинний, півторавідерний (а не півторивідерний), півторатонний (а не півторитонний, хоча півтори тонни)</i>	<i>40-годинний, 1,5%-ве</i>	
	з першим числівниковим компонентом на приголосну	<i>півкілограмовий, піввідерний (хоча пів кілограма, пів відра)</i>		
Прислівники	утворені з прийменника та числівника (кількісного або порядкового)	<i>удвоє, уперше, натроє, учотирьох, водно, заодно, спершу</i>		АЛЕ: <i>у двоє (вікон), у перше (вікно), на троє (вікон), у чотирьох (вікнах), в одно (вікно), за одно (вікно) (бо це поєднання прийменник + числівник + іменник)</i>
	утворені з прийменника-префікса по та порядкового числівника		<i>по-перше, по-третє (у реченні зазвичай вставні слова, що виділяють комами)</i>	АЛЕ: <i>по перше (грудня), по третє (коліно) (бо це поєднання прийменник + числівник + іменник)</i>
Сполуки	з прислівниковим значенням, утворені із числівників і прийменників			<i>раз у раз, один на один, один в один, пів на пів, п'ятдесят на п'ятдесят</i>
	з різним значенням, утворені числівниками в Н. і Ор. в. або словами інших частин мови, похідними від числівників		АЛЕ: <i>один-однісінький</i>	<i>одним одна, два двома, сотня сотнею, двадцятка двадцяткою</i>

До теми 19 «Словосполучення. Просте речення»

Типові помилки в словосполученнях з різними видами підрядного зв'язку

Типові помилки за узгодження

Узгодження — це зв'язок, який виникає між іменниками й залежними від них формами прикметників або дієприкметників (*красива книжка, розроблений продукт*), займенників (*їхня книжка*) та числівників (*сьомого січня*). За такого зв'язку залежні форми набувають значень того роду, числа й відмінка, які має головне слово-іменник. Труднощі за поєднання слів цим видом зв'язку виникають тоді, коли іменник як головне слово має специфічні риси.

Специфічна риса іменника як головного слова	Проблема	Неправильно	Правильно
Іменник має нульове закінчення в Н. в.	Уживання залежного слова не в тому роді унаслідок неправильного визначення роду головного слова	<i>сильна нежить</i> <i>довгий путь</i>	<i>сильний нежить</i> <i>довга путь</i>
Іменнику зазвичай приписують не той рід		<i>дурна собака</i> <i>глибоке Дніпро</i>	<i>дурний собака</i> <i>глибокий Дніпро</i>
Іменник має специфічні суфікси		<i>руда дівчисько</i>	<i>руде дівчисько</i>
Іменник є невідмінюваним		<i>смачне кольрабі</i>	<i>смачна кольрабі</i>
Іменник є аббревіатурою		<i>поламане ПК</i>	<i>поламаний ПК</i>
Іменник є складним або прикладковим		<i>новий блок-система</i>	<i>нова блок-система</i>

Типові помилки за керування

Керуванням як видом зв'язку найчастіше поєднуємо дієслова із залежними іменниками: залежний іменник у цьому разі має той відмінок, якого від нього вимагає головне слово-дієслово. Крім того, про керування говоримо в разі поєднання іменників із залежними іменниками (з прийменниками чи без), у деяких випадках — поєднання іменників з числівниками, прикметників з іменниками тощо. Керування може бути **прямим** (без прийменників) (*читати книжку, читання книжки*) та **опосередкованим** (із прийменниками) (*домовитися з друзями, спілкування з друзями*), **сильним** (коли залежне слово обов'язково передбачене значенням головного) (*виконати доручення, скарга на біль*) та **слабким** (у цьому разі залежне слово можливе, але не обов'язкове) (*бігти; бігти по дорозі, бігти дорогою, бігання з друзями*).

Помилки за утворення словосполучень, поєднаних за допомогою керування, можуть бути спричинені синонімією, паронімією, багатозначністю головних слів тощо. Далі наведено приклади нормативних словосполучень, із якими в мовців інколи виникають труднощі. В окремих випадках словосполучення згруповано за певними ознаками.

- ✓ *аналогічний, аналогія (до кого? до чого?) до правила; адекватний (кому? чому?) правилу; ідентичний (кому? чому? із ким? із чим?) ромбу, із ромбом; тотожний (кому? чому? із ким? із чим?) відповіді, з відповіддю*
- ✓ *багатий (на кого? на що?) на прем'єри*
- ✓ *сповнений (кого? чого?) завзяття*
- ✓ *вибачати, прощати (кому? чому?) друзям; перепрошувати (у кого? у чого?) у друзів*
- ✓ *включити, увести (до кого? до чого?) до переліку, до складу*
- ✓ *властивий (кому? чому?) документів; характерний (для кого? для чого?) для мови; притаманний (кому? чому? рідко — для кого? для чого?) мові, для мови*
- ✓ *вступити (до кого? до чого?) до інституту, вступити (в кого? в що?) у воду; поступатися (ким? чим?) місцем*
- ✓ *глузувати, сміятися, насміхатися, кепкувати (з кого? з чого?) з написаного*

- ✓ радити (за кого? із чого?) за друзів, з перемоги
- ✓ дивуватися (кому? чому? з кого? з чого?) точності, з точності
- ✓ доглядати (кого? що?) собак
- ✓ додержувати (кого? чого?) слова; держати (кого? що?) слово
- ✓ докладати (кого? чого?) зусиль; прикладати (кого? що?) зусилля
- ✓ докоряти (кому? чому?) друзям; нарікати (на кого? на що?) на друзів
- ✓ дорівнювати (чому?) сумі; рівнятися (на кого? на що?) на команду
- ✓ доторкатися (до кого? до чого?) до столу; торкатися (кого? чого?) столу
- ✓ дякувати, завдячувати (кому? чому?) гостям
- ✓ завдавати (кого? чого?) шкоди
- ✓ зазнавати (кого? чого?) впливу, поразки; визнавати (кого? що?) поразку
- ✓ запобігати (кому? чому?) лиху; попереджувати (кого? що?) лихо
- ✓ засвідчувати (кого? що?) документи; засвідчення (кого? чого?) документів
- ✓ заслуговувати (на кого? на що?) на похвалу
- ✓ збиткуватися (над ким? над чим?) над тваринами; знущатися (з кого? з чого?) з тварин
- ✓ здобувати (кого? що?) знання; набувати (кого? чого?) знань
- ✓ зневажати (кого? що?) ворогів
- ✓ зраджувати (кого? що?) друзів, батьківщину
- ✓ колеги (по кому? по чому? (які?)) по роботі, подруга (по кому? по чому? (яка?)) по навчанню
- ✓ наповнений (ким? чим?) водою; сповнений (ким? чим?) гордістю
- ✓ наслідувати (кого? що?) творчість поета
- ✓ нехтувати (ким? чим? кого? що?) друзями, друзів
- ✓ оволодіти (ким? чим?) математикою; оволодіння (ким? чим?) математикою
- ✓ опанувати (кого? що?) математику; опанування (кого? чого?) математики
- ✓ одружитися (з ким?) з коханим, оженитися (з ким?) з коханою; жонатий (з ким? на кому?) з Марією, на Марії
- ✓ оплачувати (кого? що?) проїзд; сплачувати (за кого? за що?) за проїзд, за дітей; оплата (кого? чого?) проїзду
- ✓ оснований (на кому? на чому?) на правилах; заснований (ким? чим?) науковцем
- ✓ перетворити(ся) (на кого? на що?) на вовка; перевтілитися (на/у кого? на/у що?) на/у вовка
- ✓ піти (по кого? по що?) по гриби, по воду, по хліб, по молоко, по лікаря
- ✓ повідомити (кого? що? кому?) друзів, друзям, новину
- ✓ повстати (на кого? на що? проти кого? проти чого?) на боротьбу; постати (перед ким? перед чим?) перед ворогами;
- ✓ порівнювати, зіставляти (з ким? чим?) з образом
- ✓ потребувати, вимагати (кого? чого?) відповіді
- ✓ привітатися (з ким? з чим?) з учителем
- ✓ розосередитися (по кому? по чому? (де?)) по класу, по поверхні, по підлозі
- ✓ скупий (на кого? на що?) на слова
- ✓ жадібний (чого? до чого?) знань, до знань
- ✓ солідарність, конфронтація, ворожнеча (з ким? з чим?) з побратимами
- ✓ ворожість (до кого? до чого?) до країни
- ✓ співати (чого? і що?) пісень / пісні
- ✓ уживати (чого? і що?) ліків / ліки; уживання (чого?) ліків
- ✓ учитися (чого?) математики; учити (кого? що?) учнів математики; навчити (кого? чого?) учня математики; навчання (кого? чого?) учнів математики
- ✓ хворіти, нездужати (на що?) на грип
- ✓ ходити (по кому? по чому?) по дорогах, по класах
- ✓ чекати (на кого? на що? і кого? що?) на друзів / друзів

Синтаксичні засоби увиразнення мовлення

Анафора (від гр. *anaphora* – піднесення), або **єдинопочаток**, – риторична фігура, яка передбачає повторюваність звукових або лексичних одиниць, фраз на початку віршових рядків чи частин тексту задля підсилення, увиразнення певних змістових компонентів, посилення емоційності тощо:

Ти знаєш, що ти – людина?

Ти знаєш про це чи ні? (В. Симоненко).

Анафора протилежна іншій риторичній фігурі – **епіфорі**:

Усмішка твоя – єдина,

Мука твоя – єдина,

Очі твої – одні (В. Симоненко).

Антитеза (від гр. *anti* – проти й *thesis* – положення) – стилістична фігура, яка полягає в зіставленні протилежних (антонімічних) понять, характеристик предметів і явищ, логічному протиставленні одного твердження іншому тощо:

Як іскра ще в тобі горить

І згаснути не встигла,

Гори! Життя – єдина мить,

Для смерті ж – вічність ціла (О. Олесь).

Інверсія (від лат. *inversion* – перестановка, перевертання) – стилістична фігура, що полягає в незвичному розташуванні слів у реченні, порушенні розміщення частин речення:

Невже повік уділом буде твоїм

Укрита злість, облудлива покірність

Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і запряг на вірність? (І. Франко).

Порівняй попереднє речення з його аналогом, але з прямим порядком слів: *Невже укрита злість, облудлива покірність усякому, хто скував тебе і запряг на вірність зрадою й розбоєм, буде твоїм уділом повік?*

Риторичне питання – стилістична фігура, що передбачає можливість постановки питання, на яке не треба давати відповіді, бо вона вже приховано подана самим автором питання «між рядками», у «духові» твору:

Невже тобі на таблицях залізних

Записано в сусідів бути гноєм,

Тяглом у поїздах їх бистроїзних? (І. Франко)

Складні випадки координації підмета й присудка в роді й числі

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі однини	у формі множини
Ім. чол. р. одн. – назва професії, посади, звання, роду занять тощо (+ ім. жін. р. одн. – власна назва) (<i>уся конструкція – це підмет + означення (прикладка)</i>)	Рід за ім. – власною назвою: <u>Академік Ткаченко Ольга Іванівна</u> <u>провела</u> лекцію.	
Ім. одн. в якомусь із родів – родова загальна назва (+ ім. одн. в іншому, ніж перший ім., роді – видова власна назва) (<i>уся конструкція – це підмет + означення (прикладка)</i>)	Рід за ім. – загальною назвою: <u>Роман «Місто» мене вразив. Ріка Дніпро замерзла. Дніпро-ріка замерзла.</u>	
Ім. невідмінюваний – власна назва	Рід за ім. – родовим поняттям: <u>Хуанхе розлилася.</u> (Родове поняття – «ріка».)	
Ім. множинний (pluralia tantum)		<u>Суми розквітли.</u> <u>Ночви поіржавіли.</u>
Ім. одн. – загальна родова назва (+ ім. множинний (pluralia tantum) – видова назва) (<i>уся конструкція – це підмет + означення (прикладка)</i>)	Рід за ім. – родовим поняттям: <u>Місто Суми розквітло.</u>	

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі однини	у формі множини
Ім.-аббревіатура	1. Рід за ім. – стрижневим словом аббревіатури: <u>КСУ ухвалив рішення</u> . (В аббревіатурі <u>КСУ</u> стрижнєве слово «суд».) 2. Рід за формою аббревіатури (у випадку відмінюваних аббревіатур): <u>МОН України розробив проект положення</u> . 3. Рід за ім. – родовим поняттям, якщо аббревіатура не має опорного слова: <u>«СіЧ» виходив тривалий час</u> . (Родове слово до «Слово і час» – журнал.)	
Ім. – складена власна назва	Рід за ім. – стрижневим словом: <u>Київський національний університет виграв грант</u> . (Стрижнєве слово – «університет».)	
Ім. одн. – збірне поняття на зразок <u>гурт, натовп, зграя, група, табун, стадо, рій</u> тощо + ім. у Р. в. мн.	Рід за ім. – збірним поняттям: <u>Табун дітей забіг до школи</u> .	
Ім. / займен. у Н. в одн. + прийменник + ім. в Ор. в. одн. (уся конструкція – це складний підмет)		<u>Батько із сином прийшли в школу. Мама із сином відвідали музей.</u> (ідея рівності суб'єктів-діячів спільної для обох дії)
Ім. / займен. у Н. в. одн. (+ прийменник + ім. в Ор. в. одн.) (уся конструкція – це підмет + додаток)	Рід за ім. – першим словом у конструкції: <u>Батько із сином прийшов до школи. Вона із сином прийшла до школи.</u> (ідея нерівності суб'єктів, дія стосується лише суб'єкта, названого словом у Н. в.)	
Ім. одн. + ім.-прикладка АБО Ім. – складне слово (написаний з дефісом, а складники – ім. різних родів)	Рід за ім. стрижневим: <u>Школа-інтернат закрилася. Автомобіль-станція поламався.</u> (Стрижневі іменники «школа» й «автомобіль».)	<u>Школи-інтернати закрилися. Автомобілі-станції поламалися.</u>
Ім. на зразок <u>більшість, меншість, частина, низка</u> + ім. у Р. в. мн.	Рід за першим ім.: <u>Більшість людей уважала це помилкою. Частина гостей пішла.</u>	<u>Більшість питань, що їх обговорювали, були неактуальними.</u> (У разі, коли головні члени речення розділені підрядним реченням або коли головні члени є однорідними тощо.)
Кількісний числів. на 1 + ім. у Н. в.	Рід за ім.: <u>Сто двадцять один студент прийшов на збори. Двадцять одна учениця прийшла.</u>	

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі однини	у формі множини
Кількісний числів. (крім на 1) + ім. АБО Збірний числів. + ім. у Р. в. мн. АБО Неозначені числів. на зразок <i>багато, мало, чимало, кілька, декілька</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід – середній: <u>Двадцять два студенти прийшло на пару. Десять парт стояло в класі. Семеро учнів прийшло на урок. Багато людей прийшло на збори.</u> (Якщо важить значення сукупності, нерозчленованості.)	<u>Двадцять два студенти прийшли на пару. Десять парт стояли в класі. Семеро учнів прийшли на урок. Багато людей прийшли на збори.</u> (Якщо важить значення поштучності, множинності.)
Числів. на зразок <i>тисяча, мільйон</i> або ім. з кількісним значенням на зразок <i>пара, трійка, сотня</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід за словом із числовим значенням: <u>Сотня учасників уже зареєструвалася. Мільйон гостей відпочив цього року на морі.</u>	
Займенник <i>хто</i>	Рід – чоловічий: <u>Усі, хто прийшов, зареєструвалися. Хто прийшов? – Марина.</u>	
Займенники на зразок <i>дехто, хтось, ніхто, будь-хто, казна-хто</i> , зокрема й у поєднанні з прийменником та іншим займенником на зразок <i>хтось із нас, хтось із них, хто з нас, дехто з нас, будь-хто з-поміж них, ніхто з нас</i>	Рід – чоловічий: <u>Дехто міг би допомогти. Дехто з нас пізнав справжню ціну свободи.</u>	
Займенник на зразок <i>кожен, жоден, інший, усякий</i> + прийменник + займенник або ім. у Р. в. мн.	Рід за займенником: <u>Кожен із них прийшов. Кожна з дівчат відповіла.</u>	
Вигуки, прийменники, частки, сполучники (у значенні одн.)	Рід – середній: <u>«Ку-ку» долинуло здалеку. «По» змінило значення конструкції.</u>	
Однорідні ім. в одн., які розділені протиставними сполучниками на зразок <i>не тільки...а й, не лише...а й</i>	Рід за останнім словом: <u>Не лише учениця, а й учитель обурився. Не тільки юнак, а й дівчина сіла в авто.</u>	
Однорідні ім. в одн.	Рід за першим ім.: <u>На лаві сидів Іван, Петро і Микола. У серпні з'являється брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина.</u> (У розмовному стилі, лише якщо присудок перед однорідними підметами.)	<u>На лаві сиділи Іван, Петро і Микола. У серпні з'являються брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина. Брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина з'являються в серпні.</u> (У всіх стилях.)

До теми 24 «Безсполучникове та багатокomпонентне складне речення. Пунктуація: окремі узагальнення»

Розділові знаки при ЯК

Слово **як** може бути прислівником, сполучником та часткою. Залежно від значення в реченнях кома перед **як** може ставитися або не ставитися.

Випадок	Кому ставимо	Кому не ставимо
Частка як у ролі елемента простого дієслівного присудка зі значенням раптовості		<i>І тут двері <u>як стукнуть</u>.</i> (простий дієслівний присудок зі значенням раптовості)
Сполучник як у ролі елемента складеного іменного присудка зі значенням порівняння		<i>Життя <u>як казка</u>. Життя <u>було як казка</u>.</i> (= мов, наче; складений іменний присудок)
Сполучник як в ролі частини прикладки (іменника в ролі означення)	<i>Шевченко <u>як поет</u> відомий у всьому світі.</i> (який? = у ролі кого?)	<i>Шевченко, <u>як поет</u>, не міг не відчувати болю людей.</i> (=який? з якої причини?)
Сполучник як у ролі частини прислівникових сполук – вставних конструкцій: як кажуть, як бачите, як водиться, як відомо, як говорив..., як завжди, як звичайно, як ми знаємо, як мені здається, як на гріх, як мовилося, як на біду, як на зло, як на мене, як навмисне, як правило тощо	<i>Життя прожити, <u>як кажуть</u>, не поле перейти. Це, <u>як на мене</u>, аксіома. Життя, <u>як ми знаємо</u>, складна річ.</i>	АЛЕ в інших ролях: <i>Удень <u>все було як звичайно</u>. Ми це робили <u>як звичайно</u>. Він це зробив <u>як навмисно</u>.</i>
як слід	<i>Живуть не так, <u>як слід жити</u>.</i> (= як треба)	<i>Треба жити <u>як слід</u>.</i> (= добре, як годиться)
Парний сполучник як...так і для поєднання однорідних членів речення та частин складного речення		<i>Його поважали <u>як друзі, так і вороги</u>. Сьогодні <u>як сонце пекло, так і</u> хмарно було.</i>
Такий..., як / такий як	<i>Я знаю <u>таких поетів, як Шевченко, Франко, Стус</u>.</i>	<i>Я знаю поетів, <u>таких як Шевченко, Франко, Стус</u>.</i>
Так, як / як	<i>Ми <u>так</u> говорили, <u>як знавці справи</u>.</i>	<i>Ми говорили <u>як знавці справи</u>.</i>
Парні сполучники тільки-но...як, тільки що...як, тільки...як, щойно...як, ледве...як, не стільки...як, не так...як	<i>Тільки-но піднялися, <u>як уперішив дощ</u>. Нам <u>не так страшні московські воші, як страшні українські гниди</u>.</i>	
як і	<i>У школі, <u>як і в житті</u>, треба багато працювати. Удома, <u>як і попереджали нас</u>, нікого не було.</i> (складений сполучний засіб)	<i>Зранку після вечірки нікого <u>як і</u> не було.</i> (частка)
Складені сполучники від того часу як, в той час як, до того як, перед тим як, в міру того як, тоді як	<i>У той час, <u>як інші відпочивають</u>, ми важко працюємо. / Ми важко працюємо <u>у той час, як інші відпочивають</u>.</i> (на початку речення, якщо є виразна інтонація, або в середині речення)	<i>У той час <u>як інші відпочивають</u>, ми важко працюємо. / Ми важко працюємо, <u>у той час як інші відпочивають</u>.</i> (типово на початку речення, рідше в середині речення відповідно до інтонації)
Не хто інший як, не що інше як	<i>Це був не <u>хто інший, як мій давній знайомий</u>.</i>	

Випадок	Кому ставимо	Кому не ставимо
(Не) більш(е) як, (не) менш(е) як, (не) раніш(е) як, (не) пізніш(е) як, (не) довше як	Це було не більше, як ми отримували минулого року. (=ніж)	Це були не більш як слова. (=лише)
Як тільки	Вони, як тільки стемніло, пішли на риболовлю. (= коли тільки, відразу)	Вони як тільки його не називали. (прислівник і частка)
Сполучник як для приєднання підрядної означальної частини	Пам'ятаю той час, як ми ходили в походи. (=коли)	
Сполучник як для приєднання підрядної з'ясувальної частини	Я знаю, як складно буває визнати помилку. (=що)	
Прислівник як для приєднання підрядної з'ясувальної частини	Я знаю, як пройти до школи. (=яким чином)	
Прислівник як для приєднання підрядної частини способу дії	Я бачив це так, як ніхто б у світі не зміг.	
Сполучник як для приєднання підрядної умовної частини	Ми б дочекалися вас, як знали б точний час приходу. (=якби, якщо б)	
Прислівник як для приєднання підрядної порівняльної частини	Після виступу всі їх вітали, як вітали переможців у боях.	
Сполучник як у фразеологізованих реченнях на зразок не встиг...як	Не встиг передихнути, як вже треба було братися до роботи. (= не встиг... а вже)	
Сполучник як для приєднання порівняльних зворотів	Дні швидко летять, як і колись.	АЛЕ в усталених порівняннях: білий як сніг, упав як сніп (=снопом), полетів як стріла (=стрілою)
	Стало видно, як удень.	Стало видно майже (цілком, точнісінько) як удень.
Сполучник як у складі фразеологізмів та фразеологізованих сполук		Дощ ллє як з відра.
		Був день як день і ніч як ніч.

До теми 25 «Оформлення на письмі чужої мови»

Розділові знаки в реченнях з непрямою мовою

За передання чужої мови **непрямою мовою** слова автора стають головним реченням, а пряма мова – підрядним. Пор.:

Народ каже: «Літній місяць рік годує».

Народ каже, що літній місяць рік годує.

Трансформуючи пряму мову в непряму, необхідно видозмінювати особові займенники, дієслівні форми тощо, що були в прямій мові, відповідно до нової позиції, з погляду якої представлено (переказано) ситуацію. Пор.:

«Яка ти розкішна, земле, – думала Маланка.

– Весело засівати тебе хлібом, прикрашати зелом».

Маланка думала про те, яка земля була розкішна і що весело було б засівати її хлібом, прикрашати зелом.

Якщо питальне речення прямої мови передаємо підрядним у конструкції з непрямою мовою, то знак питання не ставимо. Пор.:

Учні поцікавилися: «Коли буде іспит?»

Учні поцікавилися, коли буде іспит.

АЛЕ:

Чи запитали учні: «Коли буде іспит?»

Чи запитали учні, коли буде іспит?

Невласне пряма мова

Невласне пряма мова як чужа мова зберігає властивості живої мови особи, якій вона належить, але на письмі спеціально ніяк не позначається. Розпізнати, що це пряма мова, допомагають специфічні синтаксичні засоби: питальні, окличні, неповні речення, експресивні конструкції тощо. Цей різновид передачі чужого мовлення часто використовують для передачі монологів, оповідей тощо:

– А ви ж як? Хата у вас добра...– несміливо спитав Степан, перейнявшись глибокою пошаною до Левка, навіть на «ви» його величаючи.

Левко посміхнувся. *Вистраждана ця хата! Півтора року тому він дістав її за ордером, і хазяї зустріли його, як того звіра. Не давали води, вбиральню замикали. Двоє тут стареньких – з учителів. Він латинську викладав колись по гімназіях, а тепер її скоротили, в архіві служить за три червінці. А потім помалу обзнайомились, і тепер – друзяки. Чай разом п'ють, і коли зварити треба що, теж можна. Хороші люди, хоч і старосвітські.*

– Та зараз побачиш їх,– сказав він.– Ось чай будемо пити.

Степан почав одмовлятися – він же не голодний! – та студент не слухав його, поволі надів сорочку і, не підперезуючись, вплив із кімнати (В. Підмогильний).

Цитата

Цитування може бути у формі **прямої, непрямої та невластивої прямої мови**. Зазвичай цитати у формі прямої й непрямої мови супроводжують словами автора або вказівкою на джерело.

Випадок	Приклад
Прозову цитату у формі прямої мови беруть у лапки (тобто оформлюють пунктуаційно як пряму мову)	<i>Пам'ятайте дуже доречну підказку Марка Твена, який радив: «Щоб підготувати хорошу промову, слід витратити тижні три».</i>
Цитату у формі прямої мови, що виступає як самостійне висловлення (напр., в епіграфах), лапками не виділяють	МІСТО Валер'ян Підмогильний <i>Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?</i> А. Франс. Таїс ЧАСТИНА ПЕРША <i>Здавалосьь, далі пливти нема куди. ...</i>
Віршову цитату, подану строфами (з абзаців), лапками не виділяють	<i>Усвідомлюючи можливу марність своїх зусиль, Леся Українка, проте, готова розділити долю міфічного Сізіфа, заявляючи:</i> <i>Я на гору круту крем'яную Буду камінь важкий підіймать І, несучи вагу ту страшную, Буду пісню веселу співать.</i> («Contra spem spero»)
Віршову цитату, подану в рядок, беруть у лапки	<i>Усвідомлюючи можливу марність своїх зусиль, Леся Українка, проте, готова розділити долю міфічного Сізіфа, заявляючи: «Я на гору круту крем'яную Буду камінь важкий підіймать І, несучи вагу ту страшную, Буду пісню веселу співать» («Contra spem spero»).</i>

1. Якщо цитата органічніше включена в текст, виступаючи як підрядна частина складнопідрядного речення, як частина речення зі вставленими словосполученнями або реченнями, що вказують на її автора, вона починається завжди з малої літери (навіть тоді, коли її взято повністю), за винятком власних назв, і без зазначення можливого пропуску на її початку:

У новій редакції Українського правопису зазначено, що «в українській пунктуації застосовують круглі, або заокруглені, (), квадратні [] і кутові, або ламані, < > дужки».

2. Якщо цитату наводимо не повністю, то пропуск позначається крапками:

У драмі-феєрії Леся Українка подає розлогі ремарки на зразок: «Дуже молодий хлопець, гарний, чорнобривий, стрункий, в очах є щось дитяче, убраний ... в полотняну одягу...».

3. Якщо в тексті використовуємо своєрідні цитати, а саме: слова (вислови) як «чужі» або слова з відтінком іронічного, презирливого ставлення до чужого висловлювання, а також слова незвичайні, ужиті вперше або, навпаки, застарілі тощо, то їх виділяємо лапками.

4. Прізвище автора або інше джерело цитування подаємо після цитати зазвичай в круглих дужках. Якщо ж указівка на автора (джерело) наводиться нижче, зокрема в епіграфах, джерело зазначається переважно без дужок.

Після цитати або іншої текстової ілюстрації перед прізвищем автора чи вказівкою на інше їхнє джерело, наведене в дужках, якщо відповідне речення подається в рядок, крапку ставимо після дужок.

Кожному варто пам'ятати: «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» (Г. Сковорода).

Крапку після таких дужок ставимо в самому кінці речення й тоді, коли після цитати перед дужками вже стоять такі розділові знаки, як знак питання, знак оклику, три крапки.

Почуймо ці слова: Облиш забобони, обмий совість, а потім одержу, залиш усі свої хиби і підіймайся! (Г. Сковорода).

Якщо ж указівку на автора (джерело) наводимо нижче (у дужках чи частіше без них), зокрема в епіграфах, після цитати ставимо крапку чи інший потрібний розділовий знак, а після такої вказівки її не ставимо. Наприклад:

Юрій Яновський
МАЙСТЕР КОРАБЛЯ

*Забирайте же с собою в путь, выходя из мягких
юношеских лет в суровое, ожесточающее
мужество, – забирайте с собою все человеческие
движения, не оставляйте их на дороге: не
подымете потом!*

Н.В. Гоголь

*Nein! hiez hat es keine Not:
Schwarze Madchen, weibes Brot!
Morgen in ein ander Stadtchen:
Schwarzes Brot und weibe Madchen.*

J.W. Goethe

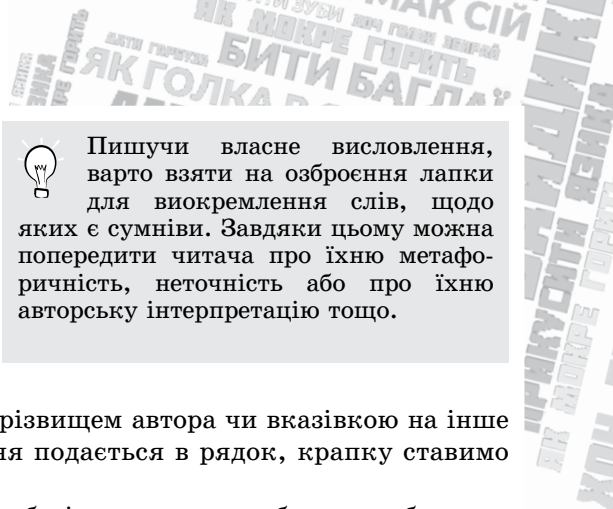
*But the standing toast that pleased me most
Was, «The wind that blows, the ship that goes,
And the lass that loves a sailor!»*

C. Dibdin

O navis, referent in mare te novi Fluctus?

Horatius

5. Використовуючи у власному тексті цитати, НЕОБХІДНО дотримуватися вимог доброчесності, тобто 1) не цитувати більше, ніж потрібно; 2) інтерпретувати цитату відповідно до її змісту; 3) завжди вказувати на точне джерело цитати або на її автора.

Пишучи власне висловлення, варто взяти на озброєння лапки для виокремлення слів, щодо яких є сумніви. Завдяки цьому можна попередити читача про їхню метафоричність, неточність або про їхню авторську інтерпретацію тощо.